

JEL Classification: F41; O13; O33

Лазарева О.В., д.е.н., професор
 Чорноморський національний університет імені Петра Могили
<https://orcid.org/0000-0002-1050-7118>

lazareva95@ukr.net

Lazarieva O., Doctor of Economic Sciences, Professor,
 Petro Mohyla Black Sea National University
<https://orcid.org/0000-0002-1050-7118>
lazareva95@ukr.net

ВРАХУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті узагальнені питання, що стосуються соціально-економічного розвитку сільських територій. Систематизація літературних джерел та підходів до вирішення проблеми розвитку і функціонування територій на селі свідчить про те, що потребують необхідності вивчення питань, що стосуються з'ясування основних тенденцій розвитку сільських територій в країнах Європи, а також обґрунтування перспектив розвитку сільських територій на Україні. Відповідно метою статті є вивчення особливостей соціально-економічного розвитку сільських територій в країнах ЄС та вивчення пріоритетів соціально-економічного розвитку сільських територій для України. Методологічним інструментарієм дослідження слугували: метод аналізу і синтезу, абстрактно-логічний метод, графічний метод. Вивчення особливостей європейського досвіду соціально-економічного розвитку сільських територій дало змогу з'ясувати, що в європейських країнах діють такі моделі розвитку як галузева, особливостями якої є вирівнювання доходів з іншими галузями, збільшення масштабів виробництва та його інтенсифікація, перерозподільча, що передбачає скорочення відмінностей між відсталими сільськими та міськими районами та територіальна, яка орієнтована на використання внутрішнього потенціалу сільських територій та підтримку інвестицій у сільськогосподарське виробництво. У статті встановлено, що основними тенденціями соціально-економічного розвитку сільських територій європейських країн є диверсифікація виробництва, збереження ландшафтів сільських територій, поліпшення соціальної та технічної інфраструктури на селі, сільський туризм, спеціалізована система кредитування та страхування, державна підтримка та спеціально створені фонди. З'ясовано, що в країнах Європи діють такі фонди, як Європейський сільськогосподарський фонд регіонального розвитку сільських районів, Європейський фонд соціального розвитку, Європейський фонд морського і рибного господарства, Фонд згуртування. В дослідженні визначено, що для України основними пріоритетами соціально-економічного розвитку сільських територій є включення землі у матеріально-грошовий обіг, здійснення трансакцій із землею, врахування оціночних показників, розширення міжнародних коридорів, дотримання концепції сталого розвитку, збільшення додаткових капіталовкладень, зменшення енергозатрат на виробництво продукції, впровадження результатів наукових досліджень у практику, посилення ролі місцевого самоврядування, ведення дотаційного господарювання, кваліфікована підготовка і перепідготовка кадрів, інвестиційна привабливість ведення виробництва, впровадження синергетичного підходу, розширення ринків збуту сільськогосподарської продукції, регулювання рентних платежів у різних агрокліматичних зонах тощо. Результати дослідження можуть бути використані в діяльності органів місцевого самоврядування та регіонального розвитку.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, Європейський Союз, сталий розвиток, трансакції із землею, інвестиційна привабливість, синергетичний підхід.

TAKING INTO ACCOUNT OF EUROPEAN EXPERIENCE OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS FOR UKRAINE

The article summarizes issues related to socio-economic development of rural areas. Systematization of literature sources and approaches to solving the problem of development and functioning of rural areas suggests that they need to study issues related to clarifying the main trends in rural development in Europe, as well as substantiate the prospects for rural development in Ukraine. Accordingly, the aim of the article is to study the

features of socio-economic development of rural areas in the EU and study the priorities of socio-economic development of rural areas for Ukraine. The methodological tools of the study were: the method of analysis and synthesis, abstract-logical method, graphic method. The study of the peculiarities of the European experience of socio-economic development of rural areas revealed that European countries have such models of development as sectoral, which features equalization of income with other industries, increasing production and its intensification, redistribution, which reduces differences between backward rural and urban areas and territorial, which is focused on using the internal potential of rural areas and supporting investment in agricultural production. The article states that the main trends in socio-economic development of rural areas of European countries are diversification of production, preservation of rural landscapes, improvement of social and technical infrastructure in rural areas, rural tourism, specialized credit and insurance system, government support and specially created funds. It was found that in European countries there are such funds as the European Agricultural Fund for Rural Development, the European Social Development Fund, the European Maritime and Fisheries Fund, the Cohesion Fund. The study found that the main priorities for Ukraine's socio-economic development of rural areas are the inclusion of land in material and monetary circulation, land transactions, taking into account estimates, expanding international corridors, adherence to the concept of sustainable development, increasing additional investment, reducing energy costs, products, implementation of research results in practice, strengthening the role of local self-government, subsidized management, qualified training and retraining, investment attractiveness of production, introduction of a synergetic approach, expanding markets for agricultural products, regulation of rent payments in different agro-climatic zones, etc. The results of the study can be used in the activities of local governments and regional development.

Key words: *socio-economic development, European Union, sustainable development, land transactions, investment attractiveness, synergetic approach.*

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах сьогодення соціально-економічний розвиток сільських територій має бути спрямований на підвищення рівня розвитку еколого-економічної та соціальної сфер на селі. Досягнення позитивних змін в економіці сільських територій має спиратися на пожвавлення та модернізацію існуючих галузей, враховуючи при цьому досвід країн Європи, що неодмінно сприятиме як обґрунтуванню, так і безпосередньому запровадженню нових підходів, щодо перебудови економічної сфери на селі в умовах фінансової та соціально-політичної кризи.

Дуже важливо в контексті вивчення пріоритетів розвитку сільських територій окреслити пріоритети та важливі напрямки випереджаючого розвитку національного виробництва, щоб сприяло не лише спонуканню закордонних інвесторів вкладати довготривалі інвестиції в національну економіку України, а й сприяло б отриманню прибутку для проведення розширеного виробництва.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання розвитку сільських територій вивчалися багатьма вченими та практиками, зокрема С. Белей (Белей, 2021), О. Дудзяк (Дудзяк, 2019), І. Гончаренко (Богданов та Гончаренко, 2016), В. Мельник (Мельник та ін, 2019), М. Талавирею (Талавири та Горай, 2018), І. Перевозовою (Перевозова та Поленкова, 2020), В. Россохою (Россоха та Плотнікова, 2018), Тихенко Р.В. (Тихенко, 2021) та ін. Проте не припиняючи ролі та значення виконаних раніше наукових розробок, залишаються не достатньо дослідженими питання, що стосуються вивчення європейських тенденцій розвитку сільських територій, а також обґрунтування перспектив розвитку сільських територій.

Цілі статті. Відповідно ціллю дослідження є вивчення особливостей соціально-економічного розвитку сільських територій в країнах ЄС та вивчення пріоритетів соціально-економічного розвитку сільських територій для України.

Методи та методологія дослідження. Основними методами, що використовувались під час проведення дослідження є метод аналізу і синтезу, що використовувався задля вивчення теоретико-методологічних засад щодо узагальнення основних домінант соціально-економічного розвитку сільських територій, абстрактно-логічний метод був використаний під час визначення пріоритетів соціально-

економічного розвитку на українських теренах, графічний метод - для наочного подання теоретико-методологічного матеріалу даної публікації, наукового узагальнення – для узагальнення результатів проведеного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Спільна аграрна політика (САП) в країнах європейського простору передбачає здійснення таких цілей, як підвищення продуктивності виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок стимулювання технічного прогресу, забезпечення регіонального розвитку аграрного виробництва та оптимального використання факторів виробництва, забезпечення справедливих стандартів життя сільського населення шляхом збільшення доходів осіб, зайнятих у сільському господарстві, стабілізацію ринків, забезпечення продовольчої безпеки, забезпечення формування прийнятної для споживачів цінової політики (Вінська, 2010).

Досягнення зазначених цілей має забезпечуватися такими принципами як вільний рух товарів всередині країн європейського простору та спільні ціни на них, надання переваги товарам, що вироблені на внутрішньому ринку над імпортованою продукцією, спільна фінансова відповідальність за ринкову та цінову політику ЄС.

Передусім зазначимо, що в країнах Євросоюзу домінують такі концепції розвитку сільських територій:

- концепція, що ідентифікує сільський розвиток з загальною модернізацією сільського господарства і агропродовольчого комплексу (галузева модель);
- концепція, в якій сільський розвиток пов'язаний виключно із зменшенням відмінностей між найбільш відсталими сільськими районами та рештою секторами економіки (перерозподільча модель);
- концепція, яка ідентифікує сільський розвиток з розвитком сільських районів в цілому шляхом використання всіх ресурсів, які знаходяться на їх території (людських, фізичних, природних, ландшафтних та інтеграції між усіма компонентами та галузями на місцевому рівні)(територіальна модель).

Особливостями галузевої моделі розвитку сільських територій є вирівнювання доходів з іншими галузями, збільшення масштабів виробництва та його інтенсифікація. Перерозподільча модель розвитку сільських територій передбачає скорочення відмінностей між відсталими сільськими та міськими районами, компенсацію впливу несприятливих природних та соціально-економічних чинників, а також диверсифікацію доходів сільськогосподарського виробництва. Домінантами територіальної моделі розвитку сільських територій є використання внутрішнього потенціалу сільських територій, підтримка інвестицій у сільськогосподарське виробництво, поширення форм диверсифікованих видів діяльності, а також формування несільськогосподарських видів діяльності.

Більш детально характеристика цих моделей описана в багатьох наукових джерелах (Резніков, 2019, с. 355, Борщевський, 2012, с. 19).

В Польщі (Сава, 2017, с. 84) діє Стратегія розвитку сільських територій, відповідно до якої основними пріоритетами розвитку на селі є диверсифікація виробництва задля забезпечення прибутковості видів діяльності, збереження ландшафтів на сільських територіях, активізація розвитку громад в сільській місцевості, поліпшення соціальної інфраструктури на селі, розвиток технічної інфраструктури. В багатьох країнах Європи діють Програми розвитку сільських районів, зокрема програма Leader, пріоритетами якої є сприяння соціальній інтеграції, скорочення бідності та економічний розвиток в сільській місцевості. Крім того, для учасників програми Leader доступні гранти в розмірі до 200000 євро (Кіреєва та Костюченко, 2017, с. 72).

Заслужує на увагу досвід розвитку сільських територій і в Словаччині (Газуда Герцег, 2018, с. 48), де домінантами є підтримка сільського туризму як альтернативи розвитку сільського господарства й сільських територій. Причому під час реалізації туристичних проектів задіяна значна частина державних коштів, за рахунок сільського туризму створюються умови забезпечення багатофункціональності словацького села, різноманітні організаційні та фінансові аспекти сталого розвитку.

В країнах Євросоюзу діє спеціалізована система сільськогосподарського кредитування та страхування, що ґрунтується на спеціалізованих установах кредитування фермерів, кооперативних і земельних банках, поширена практика державного фінансування придбання засобів виробництва для сільського господарства (Іртишцева та ін, 2015, с. 179).

Слід також зазначити, що політика розвитку сільських територій в країнах ЄС фінансується за рахунок Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських районів (EAFRD).

Крім того, фінансування сільського розвитку в країнах ЄС здійснюється і за рахунок структурних фондів, а саме Європейського соціального фонду, Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського фонду морського і рибного господарства, Фонду згуртування (Краєвська, 2019, с. 123).

В країнах Євросоюзу ключовими виробниками сільськогосподарської продукції сільського господарства є фермерські господарства. Це в основному стосується таких країн, як Англія, Данія, Франція, Швеція, Німеччина, Голландія, Італія, Бельгія, Греція. В цих країнах сільськогосподарські товаровиробники відчують постійну допомогу у вирішенні проблем села через систему державної підтримки і спеціально створених фондів, орієнтація в цих країнах домінує в основному на виробництві продовольства (Канінський, 2005).

Врахування європейських досвіду розвитку сільських територій дозволяє окреслити її пріоритети і для України. Що сприятиме забезпеченню самодостатніх територіальних громад, слугуватиме надійним важелем місцевого розвитку країни.

На сьогодні фінансово вигідним для розвитку сільських територій є включення землі як головного матеріального ресурсу у матеріально-грошовий обіг, щоб значно сприяло зміцненню капіталізації основних фондів, а також збільшенню оборотних коштів, що матимуть реальне забезпечення – землю.

Розширення міжнародних транспортних та енергетичних коридорів, а також інформаційних каналів сприятиме як зниженню затрат на державне управління на селі, так і зміні в позитивний бік структури вартісних взаємовідносин господарств і держави.

Зменшення енергозатрат на виробництво продукції сприятиме екологізації виробництва, підвищенню енергоефективності, сприятиме створенню нових можливостей за рахунок трансформації ресурсоощадного виробництва в ресурсозберігаюче, а також усвідомленню необхідності внесення поживних елементів, що видобуваються безпосередньо із землі (калій, фосфор та інші).

Ведення дотацій для розвитку системи господарювання на селі сприятимуть реальній підтримці виробника сільськогосподарської продукції, а також забезпеченню гарантій його власності на землю та підвищенню ефективності виробництва.

Здійснення трансакцій із землею на основі розповсюдження принципу добросовісності на розпорядження, здійснення угод із земельною ділянкою сприятиме залученню земельного капіталу в ринковий обіг та об'єктивності реалізації перспективних напрямів окремих суб'єктів земельних та майнових відносин.

Не менш важливе значення для розвитку сільських територій має врахування цінності земель на основі оціночних показників, забезпечення умов екологізації аграрного та промислового виробництва, врахування таких екологічних показників при

веденні виробництва на землі як віддаленість від пунктів переробки екологічної продукції, близькість водних джерел та лісових масивів тощо.

Необхідним є і дотримання концепції сталого (збалансованого) розвитку, де б були враховані інтереси як економіки (виробництва), так і екології (охорони земельних ресурсів на селі), а також соціальної складової (задоволення потреб людей).

Збільшення додаткових капітальних вкладень у розвиток сільських територій сприятиме розвитку як інфраструктури, так і будівництву нових виробництв, зеленому туризму, а також розвитку підприємницької діяльності тощо.

Необхідність брати активну участь у процесі ефективного функціонування землекористувань на селі, ведення взаємовідносин на основі збалансованого виробництва також сприятиме забезпеченню позитивного результату у господарюванні.

Перспективним для економічної діяльності суб'єктів господарювання сільських територій є трансформація результатів наукових досягнень і розробок в нові або удосконалені екологобезпечні технології, які мають використовуватися на практиці. Крім того, виконання інноваційних та інвестиційних проектів, виробниче впровадження наукоємних розробок, високих технологій сприятиме досягненню конкурентоспроможності на європейському ринку вітчизняної продукції, а також її конкурентоздатності (здатності певного об'єкта (товару, підприємства, регіону, країни) витримувати конкуренцію порівняно із аналогічними об'єктами на ринку (Дейнега, 2008)).

Крім того, удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів, що задіяні у соціально-економічному розвитку сільських територій сприятиме підвищенню інноваційної активності територій на селі, а також комерціалізації результатів наукових досліджень.

Підвищення збалансованості сільськогосподарської продукції, а також посилення ролі місцевого самоврядування сприятиме інвестиційній привабливості ведення виробництва на селі, оновленню виробничих потужностей в сільській місцевості.

Впровадження синергетичного підходу задля досягнення збалансованого соціально-економічного розвитку сільських територій сприятиме не тільки розвитку конкуренції, а також забезпеченню позитивного ефекту від сумарної взаємодії факторів зовнішнього та внутрішнього оточення задля досягнення цілей сталого розвитку, а також можливості їх пристосування до змін у політиці країн.

Розширення ринків збуту сільськогосподарської продукції власного виробництва не тільки на вітчизняному просторі, а й на європейський ринок, сприятиме як і введенню в існуючі ринки як нових, так і покращених продуктів, освоєнню більш ефективних нових технологій виробництва продукції.

На селі перспективним для розв'язання проблеми регулювання рентних платежів у різних агрокліматичних зонах є диференціація податку для сільськогосподарських товаровиробників залежно від площі земель та родючості ґрунтів, що сприятиме впровадженню раціонально організованих систем землекористування.

Окреслені пріоритети соціально-економічного розвитку сільських територій представлені на рис. 1:

Запропоновані нами пріоритети соціально-економічного розвитку сільських територій сприятимуть їх збалансованому розвитку, а також забезпечуватимуть його функціональність, що позитивно впливатиме на сталість виробництва на селі.

Висновки, обговорення та рекомендації. Під час проведення дослідження вивчено досвід соціально-економічного розвитку сільських територій в країнах Європи.

З'ясовано, що в країнах ЄС впроваджені такі моделі розвитку сільських територій, як галузева, перерозподільча та територіальна.

Рисунок 1. – Пріоритети соціально-економічного розвитку сільських територій для України

Джерело: Складено автором

З'ясовано, що в європейських країнах основними пріоритетами на селі є досягнення таких цілей, як диверсифікація виробництва, збереження ландшафтів сільських територій, поліпшення соціальної та технічної інфраструктури на селі, сільський туризм, спеціалізована система кредитування та страхування, державна підтримка та спеціально створені фонди. Зокрема країнах ЄС діє Європейський сільськогосподарський фонд регіонального розвитку сільських районів, Європейський фонд соціального розвитку, Європейський фонд морського і рибного господарства, Фонд згуртування. За рахунок коштів цих фондів здійснюється фінансування сільського розвитку.

Встановлено, що основними пріоритетами соціально-економічного розвитку сільських територій в українських реаліях є включення землі у матеріально-грошовий обіг та відповідно здійснення трансакцій із землею, врахування оціночних показників, розширення міжнародних коридорів, дотримання концепції сталого розвитку, збільшення додаткових капіталовкладень, зменшення енергозатрат на виробництво продукції, впровадження результатів наукових досліджень у практику, посилення ролі

місцевого самоврядування, ведення дотаційного господарювання, кваліфікована підготовка і перепідготовка кадрів, інвестиційна привабливість ведення виробництва, впровадження синергетичного підходу, розширення ринків збуту сільськогосподарської продукції, регулювання рентних платежів у різних агрокліматичних зонах тощо.

Зазначені пріоритети забезпечуватимуть формування конкурентних переваг сільських територій, підвищення їх багатофункціональності, тим самим сприявши веденню сталого виробництва.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей використання прийомів економічного аналізу в системі управління земельними ресурсами.

Авторські внески

Концептуалізація: Лазарева Олена.

Зберігання даних: Лазарева Олена.

Формальний аналіз: Лазарева Олена.

Придбання фінансування: Лазарева Олена.

Розслідування: Лазарева Олена.

Методика: Лазарева Олена.

Адміністрація проекту: Лазарева Олена.

Ресурси: Лазарева Олена.

Нагляд: Лазарева Олена.

Підтвердження: Лазарева Олена.

Візуалізація: Лазарева Олена.

Написання: Лазарева Олена.

Список бібліографічного опису

- Белей С.І. (2021). (15.01.2021). Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. *Ефективна економіка. Електронне наукове фахове видання*. 1. URL: http://www.econpmu.nauka.com.ua/pdf/1_2021/80.pdf (Дата звернення 27.01.2022).
- Дудзяк О.А. (2019). (16.07.2019). Відновлення та розвиток сільських територій: теорія, методологія і практика: дис. ... д-р. екон. наук: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством (економічні науки). Подільський державний аграрно-технічний університет, Кам'янець-Подільський, 538 с. URL: <https://www.pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/dissertaciya-dudzyak.pdf> (Дата звернення 27.01.2022).
- Богданов Д.С., Гончаренко І.В. (16.11.2016). Особливості соціально-економічного розвитку сільських територій Миколаївської області. *Агросвіт*. 20. С30-33. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/20_2016/6.pdf (Дата звернення: 27.01.2022).
- Мельник В., Добіжа М., Погірчук О. (30.01.2019). Економічний розвиток сільських територій у концепції формування конкурентоспроможності регіонів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 1. 70-80.
- Талавиця М.П., Горай А.О. (27.11.2018). Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. *Економіка АПК*. 11. 78-79. URL: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2018/11/eapk_2018_11_p_75_79.pdf (Дата звернення 27.01.2022).
- Перевозова І.В., Поленкова М.В. (30.06.2020). Сталый розвиток сільських територій: сучасний стан та проблеми. *Причорноморські економічні студії*. Випуск 59-1. 68-75. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/59_1_2020/13.pdf (Дата звернення 28.01.2022).
- Росоха В.В., Плотнікова М.Ф. 01.04.2018). Розвиток сільських територій України в умовах децентралізації управління: стан, проблеми, перспективи. *Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал*. Випуск 4. 41-53. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/9594/1/ED_2018_4_41-53.pdf (Дата звернення 28.01.2022).
- Тихенко Р.В. (02.02..2021). Проблеми розвитку сільських територій в умовах ринкових відносин. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2-3. 207-211. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/10663/10019> (Дата звернення 28.01.2022).
- Вінська О.Й. (2010). Особливості сучасного стану реалізації Спільної аграрної політики Європейського Союзу. *Економічний простір*. 40. 5-19.
- Резніков В.В. (2019). Державна політика розвитку сільських територій в контексті євроінтеграційних прагнень України. *Збірник національного університету цивільного захисту України*. 2 (11). 352-362. URL: http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/10420/1/Zb%D1%96rnik%20NUCZU_2019_2%20%2811%29_-352-362.pdf (Дата звернення: 25.01.2022).

11. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України: [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. В.В. Борщевський. Львів, 2012. 216 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
12. Сава А. (01.03.2017). Європейський досвід розвитку сільських територій: вивчення можливостей для України. *Вісник АПСВТ*. 2. 83-85. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_2_2017-83-85.pdf (Дата звернення: 25.01.2022)
13. Кіреєва Е.А., Костюченко Д.Л. (2017). Політика розвитку сільських територій у країнах Європейського Союзу. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 8. 68-79. URL: <http://socrates.vsa.u.org/repository/getfile.php/17514.pdf> (Дата звернення 25.01.2022)
14. Газуда Л.М., Герцег В.А. (2018). Міжнародний досвід забезпечення розвитку сільських територій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та сільське господарство*. Випуск 17. Частина 1. 47-50. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/12.pdf (Дата звернення: 26.01.2022).
15. Іртіщева І.О., Стройко Т.В., Стегней М.І. (2015). Фактори та особливості екологічно сталого розвитку сільських територій в умовах глобальних викликів. *Актуальні проблеми економіки*. 1 (163). 302-310.
16. Краєвська Г.О. (2019). Європейський досвід соціального розвитку села: актуальні практики для України. *Демографія та соціальна економіка*. 4 (38). 116-129. URL: <https://dse.org.ua/arhchive/38/8.pdf> (Дата звернення: 26.01.2022).
17. Канінський П.К. (2005). Розвиток фермерства в країнах Євросоюзу, його фінансування й оподаткування. *Облік і фінанси АПК*. 9-10. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/rozvitok-fermerstva-v-krainah-evrosoyuzu-yogo-finansuvannya-y-opodatkovannya.html> (Дата звернення: 26.01.2022).
18. Дейнега О.В. (2008). Методологічні аспекти оцінювання конкурентоздатності підприємств. *Наукові праці Вінницького національного технічного університету. Електронне наукове фахове видання. Відділ Логістика*. 61-68. URL: http://vlp.com.ua/files/10_25.pdf (Дата звернення 26.01.2022).

References

1. Beley, S.I. (2021). Rozvitok silskih terytory v umovah decentralizacii [Development of rural areas in the conditions of decentralization]. Efficient economy. Electronic scientific professional publication. Vol. 1. Recived from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/80.pdf [In Ukrainian].
2. Dudzyak, O.A. (2019). Vidnovlennya ta rozvitok silskih terytory: teria, metodologia I praktika [Restoration and development of rural areas: theory, methodo logy and practice]. Dis. ekon. nauk: 08.00.03 - economics and management of the national economy (economics). Podolsk State Agrarian Technical University, Kamyanets-Podilsky. 538 p. Recived from: <https://www.pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svt/dissertaciya-dudzyak.pdf> [In Ukrainian].
3. Bogdanov, D.S., Gonchrenko, I.V. (2016). Osoblivosty socialno-ekonomichnogo rozvitku silskih terytoty Mikolayvskoy oblasti. [Features of social and economic development of rural territories of the Nikolaev area]. *Agrosvit*, № 20. pp. 30-33. Recived from: http://www.agrosvit.info/pdf/20_2016/6.pdf [In Ukrainian].
4. Melnik, V., Dobija, M., Pogrichuk, O. (2019). Ekonomichny rozvitok silskih terytory u koncepcii formuvannya konkurentospromognosty regioniv. [Economic development of rural areas in the concept of competitiveness of regions]. *Visnyk Ternopilskogo nacionalnogo universitetu*, № 1. pp. 70-80.
5. Talavirya, M.P., Goray, A.O. (2018). Rozvitok silskih terytory v umovah decentralizacyy, [Development of rural areas in the conditions of decentralization]. *Ekonomika APK*. № 11. pp. 78-79. Recived from: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2018/11/eapk_2018_11_p_75_79.pdf [In Ukrainian].
6. Perevozova, I.V., Polenkova, M.V. (2020). Staly rozvitok silskih terytory: suchasny stan ta problem. [Sustainable development of rural areas: current state and problems]. *Black Sea Economic Studies*. Vol. 59-1. pp. 68-75. Recived from: http://bses.in.ua/journals/2020/59_1_2020/13.pdf [In Ukrainian].
7. Rossoha, V.V., Plotnikova, M.F. (2018). Rozvitok silskih terytory v umovah decentralizacii upravlinnya: suchsny stan, problemy, prspektyvy. [Development of rural areas of Ukraine in the conditions of decentralization of management: state, problems, prospects]. *Ekonomiczny diskurs, Mignorodny naukovy gurnal*. Vol. 4., pp. 41-53. Received: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/9594/1/ED_2018_4_41-53.pdf [In Ukrainian].
8. Tihenko, R.V. (2021). Problemy rozvitku silskih terytory v umovah rinkovyh vidnosin. [Problems of rural development in terms of market relations]. *Mignorodny naukovy gurnal*. Vol. 2-3, pp. 207-211. Received from: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/10663/10019> [In Ukrainian].
9. Vinska, O.I. (2010). Osoblivosty suchasnogo stanu realizacii Spilnoy agrarnoy polityky Evropeyskogo Souzu. [Features of the current state of implementation of the Common Agrarian Policy of the European Union]. *Ekonomiczny prostir*. № 40. pp. 5-19.
10. Reznikov, V.V. (2019). Derjavna politika rozvitku silskih terytory v konteksty evrointegraciy nih pragnen Ukaini. [State policy of rural development in the context of Ukraine's European integration aspirations]. *Zbirknik nacionalogo uiversitetu civilnogo zahistu Ukrainy*. № 2(11). pp. 352-362. Received from: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/10420/1/Zb%D1%96mrik%20NUCZU_2019_2%20%2811%29_-352-362.pdf [In Ukrainian].
11. Pozvitok silskih terytory v systemy evrointegracynih prioritetiv Ukrainy: (2012). [monografia]. NAN Ukrainy. In-t regionalnih doslidgen; nauk. red V.V. Borchevsky. Llviv. 216 p. (Seria "Problemy regionalnogo rozvitku").
12. Sava, A. (2017). Evropeysky dosvid rosvitku silskih terytory: vivchennya moglivostey dlya Ukrainy. [European experience of rural development: exploring opportunities for Ukraine]. *Visnik APSVT*. № 2. pp. 83-85. Received from: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_2_2017-83-85.pdf [In Ukrainian].

13. Kireeva, E.A., Kostuchenko, D.L. (2017). Politika rozvitku silskih terytory u krainah Evropeyskogo Souzu [Rural development policy in the European Union]. *Ekonomika, finansy, menegment: aktualny pitannya nauky I praktyky*. № 8. pp. 6-79. Received from: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/17514.pdf> [In Ukrainian].
14. Gazuda, L.M., Gerceg, V.A. (2018). Mignarodny dosvid zabazpechennya rozvitku silskih terytoty. [International experience in ensuring rural development]. *Naukovy visnik Uqgorodskogo nacionalnogo universitetu. Seria: Mignarodny ekonomichny vydnosyny ta silske gospodarstvo*. Vipusk. 17, Castina 1. pp. 47-50. Received from: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/12.pdf [In Ukrainian].
15. Irticeva, I.O., Stroyko, T.V., Stegney, M.I. (2015). Faktory ta osoblivosty ekologichnogo stalogo rozvitku silskih terytory v umovah globalnih viiklykiv. [Factors and features of ecologically sustainable development of rural areas in the context of global challenges]. *Aktualny problem ekonomiky*. № 1 (163). pp. 302-310.
16. Kraevska, G.O. (2019). Evropeysky dosvid cocialnogo rosvitku sela: aktualny praktiki dlya Ukrainy. [European experience of rural social development: current practices for Ukraine]. *Demografia ta socialna ekonomika*. № 4(38). pp. 116-129. Received from: <https://dse.org.ua/arhcive/38/8.pdf>. [In Ukrainian].
17. Kaninsky, P.K. (2005). Rozvitok fermerstva v krainah Evrosouzu, yogo finansuvannya i opodatkovannya. [Development of farming in the European Union, its financing and taxation]. *Oblik I finansy APK*. № 9-10. Received from: <http://magazine.faaf.org.ua/rozvitok-fermerstva-v-krainah-evrosoyuzu-yogo-finansuvannya-y-opodatkovannya.html> [In Ukrainian].
18. Deynega, O.V. (2008). Metodologichny aspekty ocinuvannya konkurektozdatnosity pidpriemstv. [Methodological aspects of assessing the competitiveness of enterprises]. *Naukovi praci Vinnickogo nacionalnogo tehnicnogo universitetu. Elektronne naukovye fahove vidannya. Viddil Logistika*. pp. 61-68. Received from: http://vlp.com.ua/files/10_25.pdf [In Ukrainian].

Дата подання публікації 03.01.2022 р.